

ที่มาและความสำคัญปัญหา

พระสงฆ์ไทยได้รับการยอมรับจากพุทธศาสนิกชนไทยว่าเป็นสถาบันหนึ่ง ในสามสถาบันหลักคือชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ที่มีบทบาทอันหยั่ง สร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งในด้าน วัตถุ และด้านจิตใจแก่ปวงชนชาวไทยมาเป็นเวลาช้านานแต่โบราณ เมื่อกาลเวลาผ่านไปสภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอยู่ตลอดเวลา บทบาทหน้าที่ของปัจเจกบุคคลและองค์กรต่างๆ ใน สังคมมีความจำเป็นต้องหลีกเลี่ยงไม่ได้ พระสงฆ์ไทยก็เป็นส่วนหนึ่งในสังคมไทยที่พยายามปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างเสมอมา เพื่อดำรงอยู่อย่างมีหน้าที่ และมีบทบาทในการสร้างประโยชน์แก่สังคม

แต่ความเปลี่ยนแปลงและกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในวงการสงฆ์ไทย เป็นความเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ใน ฐานะปัจเจกบุคคลมากกว่าระบบ ความดีความชั่วที่เกิดขึ้นแก่พระสงฆ์ไทยจึงมิได้เกิดขึ้นมาจากระบบ แต่มา จากพฤติกรรมส่วนตัวของสมาชิกสงฆ์ พฤติกรรมของพระสงฆ์บางรูป จะเป็นไปในด้านบวกก็ตาม ลบก็ตาม ย่อม มีผลกระทบต่อสถาบันสงฆ์โดยรวมอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง

พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ (2538 : 27) กล่าวว่า พระสงฆ์กับคนไทยมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เอื้อ เพื่อเกื้อกูลสงเคราะห์อนุเคราะห์กันด้วยความเมตตากรุณาจับมือกันทำงานพัฒนาจิตใจและสังคม ปรีกษาหาหรือ หันหน้าเข้าหากัน ดูแลรักษากันไว้วางใจกันตลอดมา ตั้งแต่อดีตกาลอันยาวนาน

แต่บัดนี้ ความเปลี่ยนแปลงชนิดถอนรากถอนโคนค่อยๆปรากฏตัวขึ้นมาอย่างช้าๆ และค่อยๆเร่งให้เร็วขึ้น ตามลำดับ ความรู้สึกที่ดีต่อกันระหว่างพระสงฆ์กับพุทธศาสนิกชนที่เคยมีมาอย่างยาวนานในฐานะกัลยาณมิตร ก็เริ่มจืดจางลงตามลำดับ ดูเหมือนคนบางกลุ่มไม่มีความรู้สึกที่ดีๆ-หรือเหตุผลใดๆเหลือไว้ให้พระสงฆ์อีกแล้ว แต่ พวกเขากลัวที่จะแสดงออกให้สังคมรู้ว่าเขาเกลียดพระ เช่นเวลาพระเดินผ่านเขาจะอุทานให้ได้ยินว่า " ตัวชวยมา อีกแล้ว " บางคนแรงถึงขนาดเห็นพระแล้วพูดว่า " เป็นเสนียดตาที่ได้เห็น จัญไรหูที่ได้ฟัง "

พระมหาจรรยา กล่าวอีกว่า ความรู้สึกที่ว่า " พระสงฆ์เป็นเนื้อนาบุญของโลก การได้เห็นพระสงฆ์ หรือพูด คุยด้วยกับพระสงฆ์ เป็นมงคลและเป็นบุญกุศลกับชีวิต " กำลังเหือดแห้งจางหายไปจากความรู้สึกของคนรุ่นใหม่ ทั้งนี้เพราะพวกเขาเติบโตมาในสังคมที่มีบรรยากาศแวดล้อมเต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสาร การโฆษณา การวิพากษ์ วิจารณ์ โดยมีได้มีศรัทธาใดๆเป็นพื้นฐานอยู่อย่างเพียงพอ ทุกสิ่งทุกอย่างตัดสินกันด้วยอารมณ์ที่เกิดขึ้นจาก กระทำกระตุ้นยั่วยุมากกว่าวิจารณ์ญาณ

พระมหากษัตริย์ สุทธิญาณ (2538 : 28) กล่าวว่า คงไม่มีใครปฏิเสธว่าชาวเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่นำเสนอต่อสาธารณชนมากขึ้น และประชาชนรับรู้ได้จากสื่อมวลชนส่วนมากจะเป็นข่าวของพระสงฆ์ในมุมมองมากกว่ามุมมอง ทุกครั้งที่มีการพูดพาดพิง หรือวิจารณ์ถึงคณะสงฆ์หรือพระสงฆ์แล้ว ไม่ค่อยมีโอกาสได้ยินได้ฟังสิ่งที่สร้างสรรค์เลย ส่วนมากก็มักจะนำเอาพฤติกรรมอันไม่พึงปรารถนาของอสังฆิกชนน้อยใหญ่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน มาวิพากษ์วิจารณ์กันเป็นหลักและผู้ที่ถูกกล่าวขวัญมากที่สุดในรอบเดือนจนเกือบจะถึงทศวรรษก็คือ นายเจี๊ยะ นายนิกร นายแอร์ นายวินัย และนายจำลอง เพื่อให้การเรียกขานสั้นและง่าย สื่อมวลชนก็ได้นำเอาอสังฆิกชนทั้งห้าคนนี้มารวมกันเรียกเสียใหม่ว่า "เบญจอสังฆิกชน" หรืออาจจะถอดเป็นภาษาไทยว่า "อสังฆิกชนผู้มัวหมองทั้งห้า"

เมื่อเรื่องเช่นนี้ถูกนำเสนอต่อสาธารณชนอย่างต่อเนื่อง โดยสื่อหลายรูปแบบผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ การรับรู้ในลักษณะเหมารวมของคนทั่วไปทำให้ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์โดยส่วนรวมอยู่ในสภาพที่ไม่สดใสมากนัก ทั้งนี้เพราะการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ตอกย้ำอยู่ทุกวันจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ในหมู่นักศึกษานิกชนอย่างกว้างขวางว่าพระสงฆ์เป็นกลุ่มบุคคลไม่น่าไว้วางใจ การเข้าใกล้พระสงฆ์แต่ละครั้งควรต้องระมัดระวัง

พระมหากษัตริย์ ได้แสดงความเห็นเพิ่มเติมว่า แม้ในสังคมไทยปัจจุบันนี้จะมีพระสงฆ์ที่ทำงานอย่างเสียสละทุ่มเททำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อมอบความถูกต้องให้แก่สังคมอย่างเต็มความสามารถทั้งชีวิตอย่างหลงพอปัญญา นันทะ พระธรรมปิฎก พระพยอม หลวงพ่อจรัญแห่งวัดอัมพวัน ท่านอาจารย์โพธิ์แห่งสวนโมกข์ และพระหนุ่ม ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ ที่ตั้งใจปฏิบัติธรรมวินัยอย่างถูกต้อง ก็ไม่สามารถจะลบรอยแห่งเบญจอสังฆิกชนที่สื่อมวลชนได้บันทึกลงในจิตใจของมหาชนอย่างเข้มข้นและต่อเนื่องได้

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (2522 : 171-172) กล่าวว่า สถานการณ์ปัจจุบันพระสงฆ์กำลังสิ้นสละเทือนด้วยข่าวอสังฆิกชนที่แผ่ตัวเข้ามาก่อกรรมอกอาจลามาคนานา ดูเป็นที่เสื่อมและเศร้าหมองอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน

ที่จริงก็กล่าวก่อนหน้านี้เกิดขึ้นในวงการภิกษุอยู่เนืองๆ หากไม่ปรากฏเป็นที่อึกทึกครึกโครมเช่นในปัจจุบันด้วยชาวบ้านเขาไม่กล้าเข้าไปแตะต้อง เพราะ เกรงบาปกรรมจึงมักปล่อยให้ตามยถากรรมเข้าทำนอง "ชั่วช่างชีดีช่างสงฆ์" อยู่ตลอดมา

การกระทำของอสังฆิกชน ซึ่งแผ่ตัวในพุทธศาสนาเพียงส่วนน้อย แต่การสื่อสารที่ทั่วถึงในปัจจุบันช่วยกระพือความเสื่อมโทรมที่เกิดจากอสังฆิกชนผู้ห่อหุ้มกายด้วยผ้าเหลืองออกไปได้ง่าย แม้ว่าสภาพทั่วไปที่แท้จริงอาจไม่เสื่อมทรามไปกว่าสมัยก่อน

การยอมรับบทบาทของบุคคลในวงการหนึ่งขึ้นกับภาพพจน์ของบุคคลนั้นๆ ที่ปรากฏในสายตาของประชาชนทั่วไป ซึ่งส่วนหนึ่งของภาพพจน์นั้นมาจากการสื่อสารระหว่างบุคคล (interpersonal communication) แต่ปัจจุบันภาพพจน์ต่อบุคคลหนึ่งๆ หรือต่อประเด็นเรื่องราวต่างๆ นั้นมาจากการนำเสนอของสื่อมวลชนเป็นส่วนใหญ่ ดังทฤษฎี The Charisma Theory of Leadership " ของ Genard M. Goldhaber กล่าวว่า " ภาพ

พจน์ของบุคคลโดยเฉพาะในเรื่องความเชื่อถือจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นสามารถใช้สื่อมวลชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน เพียงใด" (พัชนี เขยจรรยา , 2533)

การปรับปรุงภาพลักษณ์พระสงฆ์ และพัฒนาพระสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพไม่สามารถกระทำได้ในทิศทางเดียว จำเป็นต้องศึกษาหาข้อมูลไปพร้อมๆกันหลายทาง ไม่ว่าจะกระตุ้นให้พระสงฆ์ตระหนักถึงภาพลักษณ์ของตนเองจากสายตาชาวพุทธทั่วไป และจากสื่อมวลชน รวมทั้งกระตุ้นให้สื่อมวลชนตระหนักถึงบทบาทและความรับผิดชอบที่มีต่อพระสงฆ์

Schrank (1998) กล่าวว่า การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนทำให้เราเกิดภาพลักษณ์ (Image) ต่อวัตถุและสิ่งต่างๆ ภาพลักษณ์จึงเป็นภาพในใจที่บุคคลรับรู้ต่อวัตถุ สิ่งของ สถานที่ หรือผู้คนต่างๆ คนเราย่อมมีภาพในใจต่อโลกภายนอก ภาพลักษณ์จึงเกิดเป็นรูปร่างขึ้นจากประสบการณ์ของบุคคลและการศึกษา แต่ปัจจัยที่สามที่ทวีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นก็คือ สื่อมวลชน (Mass Media)

สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญต่อการรับรู้ภาพลักษณ์แก่บุคคล หรือสถาบันใดสถาบันหนึ่ง แต่การรับรู้ภาพลักษณ์พึงระลึกไว้ว่า สื่อมวลชนไม่ได้เป็นปัจจัยเดียวที่มีอิทธิพลดังกล่าว เพราะอิทธิพลของสื่อมวลชนในด้านทัศนคตินั้น สื่อมวลชนจะมีอิทธิพลในการเสริมหรือสนับสนุนทัศนคติเดิมของบุคคลที่มีอยู่ก่อน ตลอดจนช่วยเสริมการสร้างการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและความคิดเห็นของแหล่งสื่อสารอื่นๆ มากกว่าที่จะมีอิทธิพลในการสร้างหรือการเปลี่ยนแปลงทัศนคติโดยตรง (เมตตา กฤตวิทย์ และคณะ , 2530) กล่าวคือ หากการเปิดรับข้อมูลข่าวสารมีลักษณะเสริมย้ำในทางบวก จะนำไปสู่การเพิ่มขึ้นในด้านความเชื่อถือ และหากมีการเปิดรับข้อมูลข่าวสารมีลักษณะเสริมย้ำในทางลบก็จะนำไปสู่ความรู้สึกไม่ไว้วางใจ

พัชนี เขยจรรยา (2533 : 3) กล่าวว่า หนังสือพิมพ์เป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่ง que เข้าถึงและมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของคนในสังคมเมืองและเป็นสื่อที่เสนอข่าวสารความรู้ตลอดจนความคิดเห็น ซึ่งมีอิทธิพลต่อการก่อตัวของทัศนคติและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้อ่านทั้งโดยตรงและโดยอ้อม อย่างไรก็ตามประเด็นที่หนังสือพิมพ์เลือกสรรมานำเสนอนั้นอาจจะเป็นภาพบางส่วนของภาพเต็มหรือภาพของสิ่งที่เป็นอยู่ทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ภาพลักษณ์ของบุคคลจะเป็นเช่นไรนั้น ย่อมขึ้นกับการคัดเลือกนำเสนอหรือมุมมองของหนังสือพิมพ์ด้วย ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่าภาพลักษณ์ของบุคคลที่ถูกนำเสนอทางหนังสือพิมพ์นั้นอาจจะตรงหรือไม่ตรงกับความเป็นจริงก็ได้ ในทางตรงกันข้ามคนส่วนใหญ่ อาจมีภาพลักษณ์ไม่ตรงกับหนังสือพิมพ์นำเสนอก็ได้

ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทสื่อมวลชนที่เป็นกระจกเงาส่องสะท้อนให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ การวิจัยครั้งนี้จึงเน้นวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ที่ผ่านการนำเสนอของสื่อมวลชน และเพื่อให้ได้ภาพลักษณ์โดยรวมของพระสงฆ์ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาทั้งการเสนอภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ที่ผ่านทางสื่อมวลชน และ สำนวณการรับรู้ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในสายตาของผู้รับสารซึ่งเป็นชาวพุทธ ตลอดจนศึกษาว่าภาพลักษณ์ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ที่สื่อมวลชนนำเสนอมีความสอดคล้องกับการรับรู้ของชาวพุทธหรือไม่

คำถามการวิจัย

1. ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ที่ปรากฏทางสื่อมวลชนมีลักษณะอย่างไรบ้าง
2. ชาวพุทธรับรู้ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์อย่างไร
3. ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ที่ผ่านสื่อมวลชนสอดคล้องกับการรับรู้ของชาวพุทธหรือไม่

วัตถุประสงค์

1. วิเคราะห์ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ที่ปรากฏทางสื่อมวลชน
2. ศึกษาการรับรู้ของชาวพุทธที่มีต่อภาพลักษณ์ของพระสงฆ์โดยทั่วไป
3. เปรียบเทียบภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ที่ผ่านสื่อมวลชนกับภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ที่ผ่านการรับรู้ของชาวพุทธ

สมมติฐาน

1. เนื้อหาข่าวเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่ปรากฏทางสื่อมวลชน มีแนวโน้มไปทางลบมากกว่าทางบวก
2. กลุ่มชาวพุทธที่เข้าวัดบ่อยมีแนวโน้มรับรู้ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ทางบวกมากกว่ากลุ่มชาวพุทธที่เข้าวัดน้อยกว่า
3. ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ที่ผ่านทางสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ที่ผ่านการรับรู้ของชาวพุทธ

ขอบเขตการวิจัย

1. วิเคราะห์เนื้อหาข่าวเกี่ยวกับภาพลักษณ์พระสงฆ์จากหนังสือพิมพ์ที่นำเสนอตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2539
2. ศึกษาภาพลักษณ์ของพระสงฆ์จากชาวพุทธ โดยสอบถามความคิดเห็นจากชาวพุทธจำนวน 200 คน ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยแบ่งสัดส่วนเป็นกลุ่มตัวอย่างที่สำรวจในวัด และกลุ่มตัวอย่างที่สำรวจนอกวัด

นิยามศัพท์

การวิจัยนี้เกี่ยวข้องกับแนวคิดและคำศัพท์ที่มีความหมายแตกต่างกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องให้นิยามของแนวคิดและคำศัพท์ ซึ่งวิธีการนิยามจะเป็นการนิยามเชิงปฏิบัติ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายให้สอดคล้องกับความหมายที่ใช้ในการวิจัย คำศัพท์ที่จำเป็นต่อการนิยามวิจัยนี้ ได้แก่

1. การรับรู้ หมายถึง กระบวนการทางจิตที่ตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่ได้รับ เป็นกระบวนการเลือกรับสาร การจัดสารเข้าด้วยกัน และการตีความสารที่ได้รับตามความเข้าใจและความรู้สึกของตนเอง ดังนั้นในการวิจัยนี้ผู้รับสารที่เป็นชาวพุทธเมื่อถูกกระตุ้นให้รับรู้เกี่ยวกับภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ จึงสามารถตัดสินใจว่าพระสงฆ์มีภาพลักษณ์เช่นไร โดยอาศัยกรอบความคิดที่มีอยู่แต่เดิมแล้ว

2. ภาพลักษณ์ หมายถึง ภาพที่เกิดขึ้นในใจ (Mental Picture) ของคนเราอาจเป็นภาพที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตก็ได้ อาจเป็นภาพที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งสร้างให้เกิดขึ้นแก่จิตใจเรา หรืออาจเป็นภาพที่เราฝึกสร้างเองก็ได้ ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง ภาพของพระสงฆ์ เช่น บทบาท บุคลิกภาพ และพฤติกรรมต่างของพระสงฆ์ที่เกิดขึ้นในใจโดยผ่านการรับรู้การมีปฏิสัมพันธ์ (interaction) กันในการสื่อสารระหว่างบุคคล (interpersonal communication) และการเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน

3. พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุที่บวชในพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระภิกษุที่บวชในประเทศไทยที่เป็นฝ่ายเถรวาท

4. สื่อมวลชน ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หมายถึง สื่อกลางที่นำข่าวและความรู้ไปสู่มหาชน เช่น หนังสือพิมพ์ฯ วิทยุกระจายเสียงทุกคลื่น ทีวีทุกช่อง และนิตยสารต่างๆ ได้นำเสนอข่าวสารต่างๆ ทั้งแง่บวก เป็นกลาง และแง่ลบเกี่ยวพระสงฆ์ แต่ในการวิจัยครั้งนี้เจาะจงถึงหนังสือพิมพ์ไทยรัฐเท่านั้น

5. ชาวพุทธ ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หมายถึง กลุ่มคนที่นับถือศาสนาพุทธเหมือนกัน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะเลือกสุ่มตัวอย่างเฉพาะกลุ่มคนที่เป็นพุทธศาสนิกชนในเขตกรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อสะท้อนให้เห็นทัศนคติของสื่อมวลชนในฐานะผู้ส่งสาร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ให้พระสงฆ์ได้มองเห็นภาพลักษณ์ของตนเองได้เด่นชัดมากขึ้น

2. เพื่อได้รับข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติของชาวพุทธที่มีต่อภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ ซึ่งจะช่วยสะท้อนให้พระสงฆ์เอง และสื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ได้มองเห็นการรับรู้ของชาวพุทธต่อพระสงฆ์